

Att påverka hållbarhetskrisen

Hoppet har två vackra döttrar i världen. Förnuftet och Modet.

Förnuft, så att det som inte bör ske inte sker,

och Mod så att det som bör ske kan ske.

Augustinus, filosof och kyrkofader (354-430)

Klimat- och miljökrisen är det största hotet mänskligheten stått inför. Klimat-krisen är endast ett symptom på en större hållbarhetskris. Men, för att lösa problemen måste vi först förstå dem, och Greta Thunberg har i sin *Klimatboken* tillfrågat ett stort antal forskare, experter, aktivister och författare om att bidra med sin expertis och beskriva allt från smältande glaciärer till ekonomi (1). Hon skriver också ”Just nu är många i ett desperat behov av hopp. Men, vad är egentligen hopp? Hopp för vem? Hopp för dem av oss som skapat det här problemet, eller för dem som redan lider av dess konsekvenser?”

I nummer 3 år 2019 publicerade vi i socialmedicinsk tidskrift ett temanummer med rubriken *Klimatkrisen och behovet av nya berättelser* (2). Utgångspunkten var att Socialmedicin som akademiskt ämne handlar om att klargöra faktorer som påverkar folkhälsan, men också att medverka i förändringsarbete som påverkar dessa faktorer. Temanumret syftade till att lyfta fram möjligheter att påverka ”klimatkrisen” och inge hopp om förändring. Det här diskuterades också i ett senare temanummer under rubriken *Global Warming, a Major Challenge for Health Promotion Research* (3).

KG Hammar tog upp samma tema i en artikel rubricerad *Den existentiella svävanden* (2). Han säger: ”Vi kan alltså inte fortsätta som förut. Vi måste ändra vår konsumistiska livsstil som orsakar klimatförändringar som i sin tur hotar kommande generationers möjligheter att leva människovärdigt. Vi VET att vi måste göra något. Vi vet HUR vi ska göra det. Men VILL vi? Och om vi vill, VÅGAR vi? Om vi inte vill eller vågar, så är det ingen politisk fråga. Inte ens en teknisk fråga. Då är det en existentiell och andlig fråga”. Hammar avslutar med att ta upp vad hopp är och skriver: ”Men HOPP är något annat än välgrundad optimism! Hoppet ser möjligheterna. Och möjligheterna finns gömda I ETT NYTT SÄTT ATT TÄNKA om oss själva, om våra djupaste värderingar, om alla andra och allt annat, om oss själva och allt som finns som en del av något större”.

I detta nummer om *Inre och yttre hållbarhet* diskuteras mekanismerna för denna förändring. Finns det verktyg vi kan använda? Som Hammar menar författarna att det ytterst handlar om en inre förändring. Att lära sig ett mer prosocialt tanke-sätt. Hur samhället ska ta ställning till de olika effekterna av kriser diskuteras i olika bidrag. Christine Wamsler's *Vad våra inre liv har med klimatkrisen att göra*

utgör i mitt tycke nyckelartikeln när hon hävdar att vårt inre sinne inte bara är ett offer för, utan också kan vara en orsak till ohållbara beteenden, inklusive dysfunktionella klimatåtgärder. Hon skriver: ”Dessa inre dimensioner adresseras dock inte på ett adekvat sätt i hållbarhetsarbete, -utbildning och -beslutsfattande, som därför misslyckas med att skapa mer hållbara lösningar. Våra resultat visar att en systematisk integrering av inre och yttre dimensioner av hållbarhet är nyckeln till att förbättra klimatreiliens och för att framgångsrikt adressera andra hållbarhetsutmaningar på individ-, kollektiv-, och systemnivå, och visar vilka inre mänskliga kapaciteter som behövs för att stödja dessa nödvändiga förändringar”. Vidare redovisar hon att ”Vår forskning visar att våra inre liv har en djup koppling till vår tids stora samhällskriser så som klimatförändringar. Den visar att våra inre liv är: 1) offer för en ökande klimatpåverkan, 2) hinder för lämpliga klimatåtgärder, och 3) viktiga drivkrafter eller grundorsaker till klimatkrisen eftersom de bestämmer hur vi förhåller oss till oss själva, andra och naturen. Detta resulterar i en ond cirkel av försämrat individuellt, kollektivt och planetärt välbefinnande”. Hon utvecklar: 1) När det gäller uttryck för den ökande klimatpåverkan ser vi att många iakttar att det i dagens samhälle har skett en avsevärd ökning av klimatångest, klimatsorg och tillhörande överväldigande känslor, särskilt bland yngre generationer. Vidare att en av de mest förödande effekterna av klimatförändringarna handlar om psykisk ohälsa och stress: ständiga känslor av osäkerhet och oförutsägbarhet, oro för den personliga säkerheten, traumatiska upplevelser, och förlust av en känsla av identitet, mening och hopp. 2) Våra inre liv är inte bara offer för klimatförändringarna. De är också en barriär för klimathandling, och skapar hinder mot nödvändiga förändringar och åtgärder. Vi är ofta vår egen värsta fiende när det kommer till att få förändringar att ske. 3) Idag förstår vi i allt högre grad att klimatförändringar och andra hållbarhetsutmaningar är inre, relationella kriser. Klimatförändringarna kan således förstås som en yttre manifestation av vårt exploaterande tänkande, som i sin tur har sin grund i en bristande kontakt med oss själva (tankar, känslor, kropp), andra och naturen. Våra inre liv formar och formas av de dominerande sociala paradigmen - ekonomisk tillväxt och därmed sammanhängande konsumtion, materialism, konkurrens och individualism

Våra inre liv och klimatförändringarna: En ond cirkel. I sin enklaste form manifesteras denna onda cirkel på följande sätt: Klimatets tillstånd påverkar vår mentala hälsa. Som en följd av detta kan vi, i enlighet med det moderna tillväxtparadigmet, gå och shoppa för att må bättre, vilket har direkta konsekvenser för ohållbar konsumtion och klimatförändringar.

Förståelsen av skärningspunkten mellan våra inre liv och klimatförändringarna visar hur hållbarhetskriserna i grunden handlar om hur vi förhåller oss till oss

själva, andra och vår omgivning. Genom att förändra sättet vi engagerar oss i var och en av dessa relationer kan vi börja ändra riktning mot en mer hållbar väg. Detta gäller inte bara individer utan alla grupper och organisationer, inklusive statliga institutioner och privata företag.

Hennes slutsats är att det finns allt fler bevis för att klimatförändringar och andra hållbarhetsutmaningar i själva verket är interna relationskriser. Den potential som våra inre liv, och inre kapaciteter så som mindfulness och medkänsla har när det gäller att hindra klimatkrisen baseras på deras förmåga att främja grundläggande aspekter av anknytning och relationer.

Triangeln självet, andra inklusive djuren och vår omgivning utvecklas i artiklar om vår relation till naturen. Vikten av att värna våra naturmiljöer fördjupas också genom konceptet ”One Health” (OH) som fokuserar på samspelet mellan människor, djur och natur. En balans mellan deras olika behov är avgörande för deras respektive ”hälsa”, och därmed för en hållbar planet. Artiklarna i detta temanummer ger således teoretisk fördjupning och verktyg för förändringsarbete.

Så, vad sker

I en rapport förra året konstaterade det nationella expertrådet för klimatanpassning att Sverige inte är tillräckligt anpassat till klimatförändringen. Budskapet var att arbetet med anpassning måste få betydligt större fokus och gå från ord till handling. Men den nuvarande regeringen lyssnar inte på detta.

Stefan Edman, biolog och författare till ett 50-tal böcker om natur, miljö och klimatkrisen skriver i en av de senaste böckerna *Bråttom men inte kört* att det är viktigt att erkänna problemen men att också visa på lösningar som i många fall redan tillämpas i stor skala (4). I en aktuell krönika skriver han under rubriken: *Seger i EU – SD kan i längden inte sabba Sveriges klimatpolitik!*

I våras antog EU-parlamentet med stor majoritet ett antal nya klimatlagar. Som nu förhandlas vidare men sedan blir avgörande för medlemsländernas politik.

* EU:s utsläppshandel med koldioxid skärps ytterligare. Det blir färre så kallade utsläppsrätter och handeln ska inte bara gälla industri- och energisektorn som nu, utan även sjöfarten (2026) och det internationella flyget till och från EU (2023). Från 2027 inkluderas även fossila bränslen i vägtransporter och byggnadssektorn. Det blir alltså dyrare att köra fossilbil, flyga och importera med sjötransporter. En EU-fond skall hjälpa dem som i övergångsfasen drabbas ekonomiskt av omställningen, till exempel småföretag och fattiga hushåll.

* EU inför, med början i oktober 2023, klimattullar för producenter i länder som har lägre klimatkrav än EU-länderna. Det betyder att till exempel en kinesisk tillverkare av diskmaskiner måste betala mellanskillnaden för att få sälja

sin produkt i Europa. Ett syfte är att skipa klimaträttvisa i marknaden. Men tullarna kommer sannolikt också att sätta press på dessa exportländer att skärpa sina klimatregler. Allt handlar om att nå EU:s klimatmål till 2030: Att minska unionens samlade klimatutsläpp med minst 55 procent.

Jo, det kommer troligen att lyckas. Kanske blir det rentav minus 57-58 procent eftersom EU för en knapp månad sedan också fattade ett annat beslut: Att Europas skogar till 2030 skall öka sin inlagring av luftens kol i träd och mark, från 225 till 310 miljoner ton per år. Sverige fick ett beting på +10 procent inlagring till 2030.

EU:s klimatlag från 2021 innebär alltså att allt detta även blir lag i Sverige och andra medlemsländer. Trots att regeringens stödparti Sverigedemokraterna (SD) i parlamentet röstade nej till alla de fem nya klimatlagarna.

Här hemma har SD sedan valet också fått avgörande inflytande över svensk klimatpolitik. Därför dumpade regeringen skatten på bensin och diesel – inte bara för landsbygdsbilister som ju vore det rimliga. Därför har man beslutat att från 1 januari 2024 kraftigt sänka den viktiga reduktionsplikten, enligt all klimatexpertis en nödvändig ”brygga” till 2030-talets utbyggda elbilsflotta. Därför chockade man både bilhandlare och konsumenter genom att i vintras – över en natt! – plocka bort klimatbonusen för miljöbilar. Vilket gör att elbilsförsäljningen störtök.

Klimatforskare och ekonomer konstaterar att Sverige nu riskerar att missa både våra egna och EU:s klimatmål för Sverige. Trist för Sveriges anseende i världen, men också för jobben och ekonomin i den gröna samhällsomställningen

Hoppet står till Bryssel! EU:s nya klimatlagar blir nämligen tvingande lagstiftning i alla medlemsländer. En klimatpolitik som inte kan nonchaleras utan stora kostnader eller i värsta fall EU-domstolen. Och där vill nog inte Ulf Kristerssons SD-styrda regering hamna.

Bo J A Haglund, redaktör och professor

Referenser

1. Thunberg G, (2022) Klimatboken Bokförlaget Polaris. ISBN 978-91-7795-652-5
2. Socialmedicinsk tidskrift (2019) Klimatkrisen och behovet av nya berättelse. <https://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1993/1899>
3. Haglund BJA (2020). Global Warming, a Major Challenge for Health Promotion Research Socialmedicinsk tidskrift. 2020;97: Nr 3: 353-63. <https://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/2275>
4. Edman S. (2020). Bråttom men inte kört. Frågor och svar om klimatet. Votum förlag, Karlstad. ISBN 978-91-89021-13-6